هو العلیم

اهمیت عید قربان و اَسرار قربانی در اسلام

معنای حقیقی عید و اعمال عید قربان

برگرفته از آثارِ
علامه حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی
و
آیت‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی
قدّس‌الله‌سرّهما

معنای حقیقی عید

عید یعنی چه؟ عید یعنی روزی که انسان شیرینی بخورد و شکلات بخورد و بستنی بخورد و دست بزند؟! و یا اینکه مثل سابق که در روز عید نوروز، حاجی‌نوروز در کوچه‌ها راه می‌افتاد، انسان هم یک دایرهٔ و دمبکی بردارد و بزند؟! و یا اینکه چراغی آویزان کند و قالیچه‌ای ببندد؟ نه‌خیر، اگر ما معنای عید را این‌طور بفهمیم، اشتباه فهمیده‌ایم. اینکه اگر ما وقتی به نام عید فکر می‌کنیم این مظاهر را در ذهن خود متمثّل می‌کنیم، شاید ناشی از تربیت‌های غلطی باشد که ما را در زمان‌های اخیر بدون اختیار در آن مسیر سوق داده‌اند. ولی این معنای عید نیست؛ معنای عید آن روزی است که انسان بما هو انسان ـ نه انسان بما هو حیوان، نه انسان بما هو جنسٌ أعم، نه انسان بما هو نامی، بلکه انسان بما هو انسان، و انسان بما هو ناطق ـ به بهره‌ای برسد که برای او ایجاد فرح و سرور کند، او را پاک کند، تطهیر کند، تهذیب کند، طاهر کند و به خدا نزدیک کند؛ این برای او عید است.

علّت عید گرفتن روز عید فطر

روز عید فطر، عید است و روز سرور مؤمنین است؛ برای‌اینکه مردم یک ماه روزه گرفته‌اند و روزها همه گرسنه و تشنه بوده‌اند، شب‌ها به عبادت برخاسته‌اند، قرآن خوانده‌اند، نماز خوانده‌اند، و حالاکه روز عید فطر می‌شود خدا به مردم جایزه می‌دهد. این جایزه، سبک کردن آنهاست، حرکت دادن آنهاست، نتیجهٔ یک‌یک از دقایق و لحظاتی است که در ماه رمضان، گذشته است و برای ایشان این پدیدهٔ روحی را ایجاد کرده است و آنها را به طرف این معنای طهارت سوق و حرکت داده است. لذا در روز عید فطر اینها خودشان را سبک می‌بینند و ملائکه هم برایشان جوایز می‌آورند که آفرین، کاری کردی و امروز روز بهرهٔ توست! آن‌وقت انسان به شکرانه‌اش نماز می‌خواند و دیگر شیرینی نمی‌خورد؛ چون روز شیرینی خوردن یا شربت خوردن یا دایره زدن نیست؛ روز نماز است، و بر اساس این موهبتی که خداوند به انسان داده است، انسان باید در بیابان برود و همه در یک جا جمع شوند و نماز بخوانند و خطبه بخوانند و تکبیر بگویند:

لا إلهَ إلاّ اللهَ، الحَمدُ لِله، الحَمدُ لِله علىٰ ما هَدانا و لَهُ الشّكر علىٰ ما أولانا![1] «خدایا، ما تو را شکر می‌کنیم که چنین توفیقی به ما دادی و امسال ما را زنده نگه داشتی تا ماه رمضان را پشت سر گذاشتیم و کسب یک پدیدهٔ روحی کردیم و این حال برای ما پیدا شد!»

و باید به بیابان برویم و رو به خاک بگذاریم و باید پا برهنه برویم و عبا را تا کمر بگذاریم و [شلوار را هم تا نصف ساق پا] بالا بزنیم، همان‌طور که حضرت امام رضا علیه‌السّلام برای نماز رفتند، که سنّت رسول

[1] مصباح المتهجّد، ج ۲، ص ۶۴۹.

خدا بود.[1] انسان باید این‌طور به حال شکستگی برود و شکرانهٔ این موهبتی را که خدا در یک دوران ماه رمضان، بلکه در یک سال بر انسان کرده است و این نتیجه را در روز عید فطر به انسان می‌دهد، انسان به‌جا بیاورد و این واقعاً برای انسان عید است.

وقتی که شخصی شاگرد مدرسه است و در دوران سال درس می‌خواند، عیدش این است که ورقهٔ قبولی به او بدهند؛ اما اگر مردود شود و پدرش برایش مثلاً یک کت و شلوار یک میلیونی بخرد، یا تمام زر و زینت‌های دنیا را به او بدهد، به چه درد او می‌خورد؟! عید او قبولی اوست ولو با لباس پاره و کهنه باشد! اگر در مدرسه شاگرد اول شود این برایش عید است، اگر قبول شود این برایش عید است؛ اما اگر مردود شود و او شیرینی بخورد و سوت بکشد، این برای او چه عیدی است؟!

علّت عید گرفتن عید قربان

عید اسلام، هم چنین عیدی است، عید فطر است، عید قربان است! همهٔ مردم از نقاط مختلف حرکت می‌کنند و به منا می‌روند و امروز قربانی می‌کنند؛ هرکس در شهر و وطن خود یک درجه و مقداری از تعلّقات به زن و بچه و کسب‌وکار و تجارت دارد و در اثر این سفر از همهٔ آن تعلّقات دست برمی‌دارد و سر و پای برهنه به سراغ خدا می‌رود و می‌گوید: **«لَبّیکَ اللّهمّ لَبّیک!»** زن‌ها که بهترین نقطهٔ بدنشان همان صورتشان است، باید آن را باز بگذارند،[2] و پایشان را هم برهنه کنند،[3] و این در آنجا شرافتی نیست و نباید کسی به کسی شرافتی بفروشد! و در مقابل، مردها هم که بهترین نقطهٔ شرفشان سرشان است و به تاج و عِمامه و کلاه و سایر چیزها مُکلَّل می‌کنند و از سرما و گرما حفظ می‌کنند، آنها هم شاه باشند یا وزیر باشند فرقی نمی‌کند و باید سربرهنه[4] و پابرهنه[5] بشوند و بگویند: **«اللّهمّ لَبّیک!»** اگر مردی چیزی سرش بگذارد گناه کرده است، و اگر زنی روی خودش را بپوشاند گناه کرده است!

همه باید آنجا بروند و بعد دور آن خانهٔ خدا بگردند: ﴿وَلۡيَطَّوَّفُواْ بِٱلۡبَيۡتِ ٱلۡعَتِيقِ﴾،[6] ﴿لِّيَشۡهَدُواْ مَنَٰفِعَ لَهُمۡ﴾،[7] تا تماشا کنند و ببینند که چه خبرهاست! دنیا تنها ماده نیست، دنیا تنها خوردن و

---

[1] الکافی، ج ۱، ص ۴۸۹.
[2] وسائل الشّیعة، ج ۱۲، ص ۴۹۳.
[3] همان، ص ۵۰۰.
[4] همان، ص ۵۰۵.
[5] همان، ص ۵۰۰.
[6] سورهٔ حج (۲۲) آیهٔ ۲۹.
[7] سورهٔ حج (۲۲) آیهٔ ۲۸.

اطفای شهوت نیست، دنیا تنها گذراندن نیست، بلکه همهٔ این گذراندن‌ها برای ایجاد یک شیء ثابت است: ﴿مَا عِندَكُمۡ يَنفَدُۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ بَاقٖۗ﴾.[1]

حکمت و اسرار قربانی در حج

قربانی یعنی خدایا همان‌طور که حضرت ابراهیم بنیان‌گذار اسلام، خواست فرزند خود و جان خود را در راه تو قربانی کند و تو برای او فدیه فرستادی، [ما نیز این گوسفند را به‌عنوان حکایت از فدا کردنِ خود قرار می‌دهیم]. معنای فدیه این است که «این گوسفند به عوض او باشد». فدیه یعنی «به‌جای او». «من فدای شما شوم» یعنی: «شما دارید از دنیا می‌روید و برای‌اینکه شما باقی بمانید، من بمیرم». «فدایت شوم» یعنی: «اگر تو بخواهی بمیری، من فدای تو شوم و به‌جای تو باشم.» این گوسفند فدیه است یعنی به‌عوض آن قربانی است و حکایت از آن قربانی می‌کند. گوسفندی هم که ما می‌کشیم همین است. ما هم می‌گوییم: خدایا، ما هم حاضریم جان خود را در راه تو قربانی کنیم؛ اما الآن به ما دستور ندادی که سرت را ببُر، ما این گوسفند را به‌عنوان نمونه و حاکی از جان دادن و فدا کردن قرار می‌دهیم![2]

هم‌چنین در کتاب امام‌شناسی می‌فرمایند:

در [روز عید] قربان، به‌جهت آنکه مردم به عشق لقاء و دیدار وجه‌اللَه، دست از خانه و لانه و وطن و کسب‌وکار و شهرت و جاه و جمیع علایق شسته، و به‌سوی بیت‌اللَه الحرام روان شده، در این مدت پای و سربرهنه به‌دنبال حبیب در جستجو و در تکاپو بوده است. اینک که موقع خروج از احرام است، جای آن دارد که به شکرانهٔ قبولی اعمال و پذیرش این اعمال سخت و در عین‌حال شیرین و لذت‌بخش عید بگیرد و «الحمدلله» بگوید، و به مراسم عید که آن هم باز ذکر خدا و تطهیر بیشتری است، مهیّا گردد. نماز عید بخواند، و زبان به تقدیس و تمجید الهی بگشاید، و از جمال و جلال او بیان کند، و از محاسن و زیبایی‌های او اعلان وحدت و توحید ذات و اسماء و صفات و افعال را در عالم منتشر کند و بگوید: **اللهُ أكبَرُ اللهُ أكبَرُ لاَ إلَهَ إلاّ اللهُ وَ اللهُ أكبَرُ اللهُ أكبَرُ وَ لِلّهِ الحَمدُ اللهُ أكبَرُ عَلَى ما رَزَقَنا مِن بَهيمَةِ الأنعامِ، الحَمدُ لِلهِ عَلىٰ ما أبلاَنا**.[3]

و نه‌تنها خودِ حجّاج، بلکه جمیع مسلمین در سراسر بِقاع[4] عالَم بدین موهبت عظمایی که نصیب برادرانشان در آن مواقف کریمه شده است، عید بگیرند. و به‌دنبال اعمالی که در ذی‌القعدة و ده روز از ذی‌الحجّة

---

[1] سورهٔ نحل (۱۶) آیهٔ ۹۶.

[2] مبانی اخلاق در آیات و روایات، ج۲ ص ۱۰۹ – ۱۱۴.

[3] مصباح المتهجّد، ج ۲، ص ۶۴۹.

[4] بِقاع: جمعِ «بقعه» و به‌معنای محل و قسمتی از زمین.

به‌جای آورده‌اند، قربانی کنند، و نماز عید بخوانند، و برای جماعت با امام، پای برهنه به صحرا روند.[1]

اعمال شب عید قربان

عبادت و احیاء

شب عید قربان یکی از چهار شبی است که امیرالمؤمنین دوست داشتند خود را برای عبادت آن شب‌ها فارغ کنند.

از امام صادق علیه‌السّلام روایت شده که از پدرانش علیهم‌السّلام نقل نموده است:

> امام علی علیه‌السّلام دوست داشت چهار شب در سال خود را فارغ نماید: شب اول رجب، شب نیمهٔ شعبان، شب عید فطر و شب عید قربان.[2]

زیارت سیدالشهداء علیه‌السّلام

و هم‌چنین در این شب زیارت سیدالشهداء مستحب می‌باشد، چنان‌که در روایتی از امام صادق علیه‌السّلام چنین آمده است: «کسی که امام حسین علیه‌السّلام را در یکی از سه شب زیارت کند، خداوند گناهان گذشته و آیندهٔ او را می‌آمرزد.» راوی پرسید کدام شب‌ها؟ فرمودند: «شب عید فطر و شب عید قربان و شب نیمهٔ شعبان.»[3]

اعمال روز عید قربان

نماز عید

رفقا روز عید قربان نماز عید را بخوانند، حالا یا به جماعت یا فرادیٰ، یا چند نفری در منزل؛ دیگر آن بسته به میل خودشان است. توجه داشته باشند اثرات نماز عید قربان اگر بیش از روز عید فطر نباشد، کمتر نیست! اولیاء الهی و عرفاء روی نماز عید قربان بسیار بسیار توجه داشتند.[4]

مقدمات نماز عید

در ابتدای روز به نیت پاک نمودن قلب از اشتغال به غیرِ خدا غسل کن. آن‌گاه «الله اکبر»ی واقعی گفته و با این تکبیر، تمام موجودات، جز شکوه و بزرگیِ او را کوچک شمار. و به نیت پوشش و آرایش با لباس تقوی و اخلاق نیکو، تمیزترین لباس‌های خود را پوشیده و در این هنگام دعای روز عید قربان را بخوان، آنگاه

---

[1] امام شناسی، ج ۹، ص ۲۰۱.

[2] فضائل الاشهر الثلاثة، ص ۴۶، الإقبال بالأعمال (ط ـ الحدیثة)، ج ۲، ص ۱۸۹.

[3] کامل الزیارات، ص ۷۹۱.

[4] شرح حدیث عنوان بصری، جلسهٔ ۲۱۳.

به‌طرف مصلیٰ حرکت کرده وقتی که به مصلیٰ رسیده و در جای نمازت نشستی، دعای قبل از نماز عید قربان را بخوان:

اللهُ أکبرُ، اللهُ أکبرُ، لا إلهَ إلاّ اللهُ و اللهُ أکبرُ، اللهُ أکبرُ و لِلهِ الحَمدُ، و الحمدُ لِله عَلیٰ ما هَدانا، و لَهُ الشُّکرُ عَلیٰ ما أولانا.[1]

کیفیت نماز عید

نماز عید دو رکعت است. بهتر آن است که در رکعت اول بعد از حمد، سورهٔ «أعلیٰ» و در رکعت دوم بعد از حمد سورهٔ «والشّمس» را بخواند. بعد از سوره، در رکعت اول پنج تکبیر گوید، و بعد از هر تکبیر یک قنوت بخواند و در قنوت ذکر هر دعایی کافی است، و بهتر آن است که بگوید:

اللّهمّ أهلَ الکِبریاءِ و العَظَمَةِ، و أهلَ الجودِ و الجَبَروتِ، و أهلَ العَفوِ و الرّحمَةِ، و أهلَ التَّقوَی و المَغفِرَةِ، أسألُکَ بحقّ هذا الیَومِ الَّذی جعَلتَهُ للمسلِمینَ عیدًا و لمُحَمَّدٍ صَلّی اللهُ علَیهِ و آلِه ذُخرًا و شَرَفًا و کَرامَةً و مَزیدًا أن تُصلِّیَ علَی محمدٍ و آلِ محمدٍ، و أن تُدخِلَنی فی کُلّ خَیرٍ أدخَلتَ فیه محمّدًا و آلَ محمد، و أن تُخرِجَنی مِن کُلّ سوءٍ أخرَجتَ مِنه محمّدًا و آلَ محمدٍ، صلَواتُکَ علَیه و علَیهم. اللّهمّ إنّی أسألُکَ خَیرَ ما سَألکَ به عِبادُکَ الصّالِحون، و أعوذُ بکَ مِمّا استَعاذَ منهُ عِبادُکَ المُخلِصون.[2]

قربانی

از کارهای مهم در این روز قربانی است. این عمل همان‌گونه که در روایات آمده مستحب مؤکد است.[3]

---

[1] المراقبات، ترجمهٔ ابراهیم محدث بندرریگی، ص ۴۵۸.

[2] مصباح المتهجد، ج ۲، ص ٦٥٤؛ مطلع انوار، ج۴، ص ۵۲.

[3] المحاسن، ج۲، ص ۳۸۸؛ علل الشرائع، ج۲، ص ۴۴۰؛ الخصال، ج۱، ص ۲۹۸؛ من لا یحضره الفقیه، ج۲، ص ۲۱۳؛ المراقبات، ترجمهٔ ابراهیم محدث بندرریگی، ص ۴۵۹